

KAS VÄÄRTUSTE KRIIS? Aastalõpu ühe tähtsündmusena toimus Tallinnas seitsmes Inimõiguste Aastakonverents. Tänavuse ürituse alapealkiri küsis: "Kas inimõigused on vabalanguses?" viidates murettekitavatele trendidele Euroopas ja mujal maailmas, kus inimõiguste väärtused on kõikuma löönud. **Aet Kukk** kogub kokku esinejate mõtted ning küsib, kui kaugele oleme inimõigustest kandunud.

Inimõiguste vabalangus

Inimõiguste vabalanguse" mõistet kasutas esimest korda Amnesty Internationali peasekretär **Salil Shetty**, kui ta aasta alguses maailma inimõiguste olukorda kommenteeris. Shetty kirjeldas populismi levikut ja sellega kaasnevat ühiskondlikke lõhesid, polariseerumist ning vähemuste ja migrantide süüdlasteks tembeldamist: "Kõige selle tulemuseks on olnud inimõiguste vabalangusesse minek." Tema sõnul muudab inimväärikuse ja võrdsuse põhimõtete ründamine maailma üheks palju süngemaks paigaks.

Pseudoteemade tekkimine

Konverentsil osales Salil Shetty kolleeg, Amnesty Internationali peasekretäri administratsiooni juht **David Griffiths**. Tema avakõne sõnum oli peaaegu sama tumedates toonides. "Viimastel aastatel on uue sõjataktilikana kasutusele tulnud haiglate ja koolide pommitamine; saadetud abi ei jõua abivajajateni ning varem inimõiguste eest seisnud riikides räägitakse nüüd nende hülgamisest." Tema sõnul on osast poliitikutest saanud tõhusad inimõiguste tagaplaanile surujad. "Majandus, võitlus terrorismiga, kaubanduslepped – kõik on saanud tähtsamaks kui põhiõiguste tagamine," selgitas Griffiths, kuidas populistlikud poliitikud demokraatlike riikide alusväärtusi õõnestavad.

Oma avakõnes väljendas ajaloolane ja filosoof **David Vseviov** muret mitmesuguste nn pseudoteemade tekkimise üle. Ta küsis: "Kuigi meil on õigused fikseeritud erisugustes dokumentides, siis kas need inimese tasandilt vaadeldes ikka kehtivad?" Vseviov tõi võrdluseks Nõukogude Liidu konstitutsiooni, mis küll sisaldas mitmesuguseid õigusi, kuid mida tegelikkuses kellelgi olemas ei olnud.

Tehnoloogia ohtud

Arutleti ka inimõiguste probleemide üle kokku kolmes paneelvestluses. Esimeses arutelus räägiti tehnoloogia ohtudest inimõigustele. Tehnoloogia areng on küll palju uusi võimalusi loonud, kuid viimased aastad on näidanud, et tipp tehnoloogilistel saavutustel võib olla ka pahupool. Populismi levik, häkkimine, valeuudised, küberkuriteod, värbamise jaoks sotsiaalvõrgustikke kasutavad terrorirühmitused – need on vaid mõned näited uutest, 21. sajandi ohtudest inimese põhiõigustele.

Kozminski ülikooli professor **Paul Przemyslaw Polanski** sõnul peab tehnoloogiat ja interneti

vaatama kui inimõiguste võimaldajat, mitte ainult ohustajat. Temaga nõustusid Ljubljana ülikooli dotsent **Mojca Pajnik** ja New Yorgi ajakirjanduse kõrgkooli (CUNY) professor **Jeff Jarvis**. Nad väitsid, et väga lihtne on süüdistada interneti meie enda tekitatud probleemides. Ühe suure probleemina toodi välja libuudiste (*fake news*) levimine, mille vastu võitlemisel peaks kaasa lööma ka erasektor (eeskätt Google ja Facebook) ning tihendada tuleks ka riikidevahelist koostööd. "Me kõik jagame interneti," sõnas **Ivo Juurvee**, Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur.

Põhiõiguste kriis

Teises paneelis arutati Euroopa põhiõiguste kriisi üle. "Oleme probleemi ees, kas seni toiminud inimõiguste kaitse arhitektuur tänases ühiskonnas enam toimib," ütles konverentsi peakorraldaja **Mart Nutt**. Euroopat on tabanud populismi ja terrorismi levik, rändekriis ja piiride sulgemine ning äärmuslikud liikumised ja isolatsionistlik poliitika koguvad aina suuremat populaarsust. Inimõiguste tagamise vältimatuteks eeltingimusteks on inimeste kindlustunne ja kaitstus, kuid neid saab saavutada vaid rahvusvaheliste kokkulepete kaudu. Euroopa ees seisab oluline küsimus: kuidas ühildada erinevaid kultuuri- ja komberuume nii, et tagatud oleksid nii kohalike kui ka teiste kultuuride esindajate inimõigused ning kõigi inimeste põhiõigusi toetav julgeolek?

Taani advokaat ja inimõiguste ekspert **Jacob Mchangama** võrdles inimõigusi laiemalt sõnavabadusega: "Riikide kinnipidamine sõnavabadusest näitab, kui võrd nad on valmis järgima inimõigusi." Tema sõnul on Euroopas viimase kümnendi jooksul sõnavabadus vähenenud ning see annab Türgile ja Venemaale justkui õiguse õlgu kehitada, kui lääneeurooplased nende poole sõrme viibutavad. Prantsusmaa suursaadik **Taanis François Zimeray** aga rõhutas, et ei tohi ära unustada inimõiguste universaalsust. Zimeray on käinud paljudel rahvusvahelistel missioonidel ja ta meenutas inimesi, kellega ta seal kokku puutus. "Keegi pole nõus, et ta pannakse vangki ilma õiglase kohtumõistmiseta; inimeste kannatus on universaalne, inimkond on universaalne ning me peaksime olema tugevad inimõiguste universaalsuse toetajad."

Väikeriigid ja põlisrahvad

Kolmandas paneelis räägiti väikeriikidest, põlisrahvastest ja nende inimõigustest. Ühe

panelistina võttis konverentsist osa ka Eesti president **Kersti Kaljulaid**, kelle osalemine teisi paneliste enne vestluse algust veidi pabistama pani. Ei ole just tavaline, et konverentsil oma vestluspartneriks mõne riigijuhi saad. Panelistid olid nõus presidendi öelduga, et väikeriigid ei tohi väikseltsel mõelda ega suurte riikide külje alla pugeda.

ÜRO põlisrahvaste püsifoorumi sekretariaadi juhataja **Chandra Roy-Henriksen** ilmetas seda väidet ÜRO näitel, kus igal liikmesriigil on üks hääl, vahet ei ole, kui suure riigiga tegu. Panelistid nõustusid, et tihti suudavad väikeriigid operatiivsemalt reageerida ja märgata asju, mida suurriigid ei märka. Nii avaldasid Taani suursaadik Eestis **Kristina Miskowiak Beckvard** ja New Yorgi Maailmapoliitika Instituudi teadur **Jonathan Cristol** toetust Eesti pürgimisele ÜRO Julgeolekunõukogu ajutiseks liikmeks.

Kõik konverentsil osalenud tunnistasid inimõiguste väärtuste ümber tiirlevaid probleeme. Seda, et teema on aktuaalne, tõestasid ka Eesti ajakirjanikud, kes esinejatele pärast paneeli kohati tormi jooksid, et saada kommentaare maailma eri paigus toimuva kohta. Olgu küsimuseks kas USA meediaruum, **Trumpi** Lähis-Ida poliitika, hübriidohud Euroopas või Amnesty Internationali kommentaar rändekriisi kohta. Inimõiguste problemaatika tõuseb veelgi jõulisemalt esile järgmisel aastal, kui möödub 70 aastat ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni vastuvõtmisest. Inimõiguste kriisi lävel pole aga tähistamiseks palju põhjust. ✘

✘ Inimõiguste Instituudi Aastakonverents

Sel aastal toimus Inimõiguste Instituudi Aastakonverents juba seitsmendat korda ning ta on üks suuremaid omasuguseid Euroopas. Igal aastal külastab konverentsi ligi 400 aktivisti, diplomaati, poliitikut, analüütikut ja eksperti Eestist ja mujalt maailmast sooviga lahendada olulisi päevakajalisi inimõigustega seotud ülesandeid. Varasemate aastate esinejate hulgas on olnud ka **Mihhail Hodorkovski**, **Madeleine Albright**, **Toomas Hendrik Ilves**, **Nina Hruštšova** ja paljud teised. Aastakonverentsi patroon on vabariigi president **Kersti Kaljulaid**.

Euroopas on viimase kümneni jooksul sõnavabadus vähenenud ning see annab Türgile ja Venemaale justkui õiguse õlgu kehitada, kui neile midagi öeldakse.